

Жаворонок Артур Віталійович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9274-8240>

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ КРЕДИТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ УСТАНОВИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розкрито теоретико-методологічні засади формування та реалізації кредитного потенціалу фінансово-кредитної установи в умовах економічної нестабільності національної економіки. Здійснено аналіз підходів до визначення сутті поняття «кредитний потенціал установи», його структури та основних чинників впливу. Акцентовано увагу на викликах, які постають перед кредитною системою в умовах кризи, зокрема дефіциті фінансових ресурсів, зростанні кредитних ризиків та змінах у попиті на кредитні послуги. Визначено ключові елементи механізму оцінювання кредитного потенціалу та можливі напрямки його оптимізації. Обґрунтовано, що ефективне управління кредитним потенціалом банку є запорукою забезпечення фінансової стабільності, підтримки платоспроможності позичальників і стимулювання економічного зростання.

Ключові слова: кредитний потенціал, фінансові ресурси, кредитна діяльність, економічна нестабільність, кредитна політика, управління ризиками.

Artur Zhavoronok

Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance and Credit,
Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University

FORMATION AND REALIZATION OF THE CREDIT POTENTIAL OF A FINANCIAL AND CREDIT INSTITUTION UNDER CONDITIONS OF ECONOMIC INSTABILITY OF THE NATIONAL ECONOMY

The article is devoted to the theoretical and applied analysis of the credit potential of financial and credit institutions under conditions of economic instability of the national economy. The COVID-19 pandemic, military aggression, and related crisis phenomena have revealed significant challenges in the process of forming and effectively using the credit resources of the banking sector. The aim of the study is to clarify the essence, structure, and influencing factors of the credit potential of financial institutions, as well as to improve methodological approaches to its assessment and management. The purpose of the research is to define the concept of credit potential of financial and credit institutions, identify its structural components, and determine the key factors influencing its formation and realization under conditions of economic instability. The study employs systemic, comparative, and structural-functional analysis, general scientific methods of theoretical generalization, as well as graphical representation of the interrelationships between financial and credit resources. It has been proven that credit potential is a complex economic category that reflects the institution's ability to carry out credit operations without violating liquidity and solvency regulations. It is established that financial resources (deposits, capital, interbank loans, etc.) form the basis of credit potential, and its realization depends on the quality of credit policy, the effectiveness of risk management systems, and the level of demand for credit services. A conceptual model of the relationship between the financial and credit resources of a bank is proposed. The results of the study can be used by managers to optimize the credit activities of financial institutions, taking into account the risks and challenges of the economic environment. The content and structural elements of the credit potential of financial and credit institutions have been clarified, and a comprehensive approach to its assessment under crisis conditions has been proposed.

Keywords: credit potential, financial resources, lending activity, economic instability, credit policy, risk management.

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки України характеризується високою нестабільністю, що зумовлює посилення викликів у сфері

банківського кредитування підприємницького сектору. Незважаючи на значний потенціал банківських установ у мобілізації фінансових ресурсів, існують

суттєві обмеження, які впливають на ефективність використання кредитного потенціалу. Зокрема, відсутність чітких теоретичних і практичних підходів до визначення суті кредитного потенціалу кредитної установи, а також недостатньо розроблені механізми його управління у складних макроекономічних умовах обмежують можливості кредитної установи щодо підтримки малого і середнього бізнесу.

Крім того, існуючі бар'єри доступу до кредитних ресурсів, а також підвищені кредитні ризики в кризових умовах створюють додаткові перешкоди для активізації кредитування підприємництва. Враховуючи це, актуальним є дослідження кредитного потенціалу як ключового ресурсу кредитної установи, що може стати основою для підвищення ефективності кредитної діяльності і стабілізації економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку банківського кредитування підприємницького сектору присвячені праці таких дослідників, як Коваленко В. В. та Радова Н. В. [1], які розкривають роль банківського кредиту у формуванні фінансово-інвестиційного механізму розвитку малого і середнього бізнесу в Україні. Романишин В. О., Уманців В. Г. та Сясько І. В. [2] акцентують увагу на інструментах активізації кредитування бізнесу, зокрема через усунення бар'єрів доступу до банківських ресурсів та стимулювання взаємодії між банками і підприємствами. Значення банківського кредитування для зростання національної економіки досліджується у роботах Іршака О. С. та Лещука І. Я. [3], які показують вплив кредитної діяльності на функціонування реального сектору. Андросова О. Ф. і Михайлова І. В. [4] аналізують чинники формування кредитних ризиків у кризовий період, що посилюють вразливість банківської системи та обмежують її потенціал підтримки економіки. Актуальні аспекти організації кредитного процесу в банках досліджують Доценко І. О. та Доценко В. В. [5], які підкреслюють стратегічне значення кредитної діяльності у складному макроекономічному середовищі. Петрушко Я. Р. [6] пропонує алгоритм організації кредитної роботи банку, що дозволяє забезпечити її ефективність в умовах змін на фінансовому ринку. Вдовенко Л. О. [7] розглядає методичні підходи до оцінки ефективності кредитних відносин, з урахуванням специфіки взаємодії банку з позичальниками. Кредитний потенціал як здатність банку мобілізувати і використовувати фінансові ресурси для кредитування детально аналізується у працях Гладинець Н. Ю. [8], Васюренка О. [9], Яременка С. [10], Дмитренка М. Г. [11], Портної О. В. [12]. Вони визначають кредитний потенціал як суму доступних ресурсів (власних і залучених) за вирахуванням резервів ліквідності, що можуть бути спрямовані на кредитні операції без ризику для стабільності банку. У роботах зазначених авторів наголошується на важливості стратегічного управління цим потенціалом, з урахуванням платоспроможності позичальників,

нормативів регулятора, структури активів і макроекономічних умов.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Загалом, існуючі дослідження створюють міцну теоретичну основу для розвитку банківського кредитування підприємницького сектору, проте потребують подальшого поглиблення у напрямках системного управління кредитним потенціалом у контексті складних економічних трансформацій та активного впровадження інноваційних підходів до оцінки і мінімізації кредитних ризиків. Це відкриває широкі перспективи для майбутніх досліджень у галузі кредитної системи, що враховують як внутрішні ресурси кредитних установ, так і зовнішні фактори економічного середовища.

Метою статті є дослідження суті та ролі кредитного потенціалу кредитних установ у формуванні ресурсної бази для розвитку кредитування підприємницького сектору в умовах економічної нестабільності, а також виявлення основних проблем і шляхів удосконалення управління цим потенціалом з урахуванням ризиків і макроекономічних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. **Формування кредитного потенціалу кредитної установи є складним завданням**, що потребує системного врахування внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на фінансову стійкість, ліквідність і можливості кредитування. Цей процес передбачає не лише акумулювання фінансових ресурсів (власних, залучених, запозичених), а й їх ефективну трансформацію у кредитні ресурси, придатні до розміщення з урахуванням банківських ризиків, нормативів НБУ та економічної доцільності.

У науковій літературі поняття «кредитний потенціал» розглядається як багатоаспектна економічна категорія, що відображає спроможність кредитної установи здійснювати кредитну діяльність на основі власних і залучених ресурсів без загрози втрати фінансової стійкості. У різних авторських підходах акценти зміщуються на окремі елементи формування та використання цього потенціалу:

О. Васюренко визначає кредитний потенціал як: «...суму, на яку банк може без ризику для себе збільшити обсяги кредитування юридичних і фізичних осіб або здійснювати операції з цінними паперами. У цьому визначенні акцент робиться на межах безпечного кредитного розширення» [9].

Н. Ю. Гладинець розглядає поняття ширше: «кредитний потенціал включає стратегічні засади формування кредитних ресурсів комерційного банку, орієнтовані на їх подальше вкладення у прибуткові кредитні операції» [8]. Водночас вона підкреслює, що: «кредитні ресурси – це вже фактичні кошти, які є в розпорядженні банку або можуть бути мобілізовані для забезпечення кредитної діяльності» [8].

С. Яременко трактує кредитний потенціал як: «величину мобілізованих ресурсів банку за вирахуванням резерву ліквідності, що чітко вказує на обме-

ження, пов'язані з необхідністю забезпечення платоспроможності банку» [10].

О. В. Портна додає до цього визначення: «...матеріальні й нематеріальні ресурси, які мобілізуються та використовуються банком для досягнення максимального економічного ефекту від кредитної діяльності» [12]. Таким чином, потенціал трактується не лише як фінансовий, а й як управлінський та організаційний інструмент.

М. Г. Дмитренко та В. С. Потлатюк визначають кредитний потенціал як: «економічно обґрунтовані межі використання мобілізованих коштів банку для проведення кредитних та інших операцій, знову ж таки акцентуючи на обмеженні у вигляді резерву ліквідності» [11].

А. Ю. Кравець формулює кредитний потенціал як: «набір ресурсів, які мають бути використані під час здійснення кредитних операцій, що є лаконічним, але практичним підходом до розуміння сутності категорії» [13].

Більшість авторів розглядають кредитний потенціал як інтегральний показник, що охоплює як власні й залучені кошти банку (ресурсна база), так і організаційні, нормативні та ринкові обмеження, зокрема вимоги щодо ліквідності, ризиків та прибутковості. Він виступає індикатором спроможності кредитної установи підтримувати та розширювати кредитну діяльність, залишаючись при цьому фінансово стабільним та ефективним.

Формування ефективної кредитної діяльності установи неможливе без глибокого розуміння внутрішньої взаємодії між основними фінансовими складовими. У запропонованій схемі відображено логічний взаємозв'язок між фінансовими ресурсами кредитної установи, кредитними ресурсами, кредитним потенціалом та фактичним обсягом виданих кредитів. Ці елементи становлять єдину систему, яка забезпечує стабільність і результативність функціо-

нування кредитної установи в частині кредитування (рис. 1).

Фінансові ресурси кредитної установи є початковою базою, що охоплює всі грошові кошти, доступні установі з різних джерел. Вони поділяються на: кредитні ресурси – ліквідна частина фінансових ресурсів, яка може бути безпосередньо спрямована на кредитування, вони формуються за рахунок депозитів, міжбанківських кредитів, випуску облігацій; кредитний потенціал кредитної установи – оцінка максимальної межі кредитування з урахуванням обсягу капіталу, структури зобов'язань та рівня ліквідності, що враховує внутрішні нормативи безпеки й обмеження ризику.

Таким чином, фінансові ресурси одночасно визначають і потенційний обсяг кредитування (через кредитний потенціал), і фактичну ліквідну ресурсну базу (через кредитні ресурси). Обидва напрями впливають на кінцевий показник – обсяг виданих кредитів.

Водночас, на фактичний обсяг кредитів впливають зовнішні і внутрішні фактори, такі як: попит на кредити з боку клієнтів; кредитна політика установи (вимоги до забезпечення, відсоткові ставки, терміни); платоспроможність позичальників, що безпосередньо визначає якість кредитного портфеля та рівень кредитного ризику.

Таким чином, кредитна діяльність установи не є лінійною функцією лише обсягу фінансових ресурсів. Вона є результатом складної взаємодії: між фінансовими ресурсами, що формують початкову базу; кредитними ресурсами, що визначають ліквідний потенціал до видачі позик; кредитним потенціалом, який встановлює стратегічні та безпечні межі кредитування; зовнішньо-ринковими чинниками, які впливають на можливість реалізації кредитної функції.

Комплексний облік цих зв'язків є необхідною умовою ефективного управління кредитною актив-

Рис. 1. Взаємозв'язок фінансових та кредитних ресурсів установи

ністю кредитної установи в умовах динамічного фінансового середовища.

Кредитний потенціал кредитної установи формується під впливом сукупності внутрішніх і зовнішніх факторів, що визначають можливості установи здійснювати кредитну діяльність у межах економічної доцільності, нормативних обмежень і ризик-менеджменту (рис. 2).

Ключовими чинниками, які відіграють важливу роль у формуванні кредитного потенціалу установи є:

1. Капіталізація кредитної установи визначає її фінансову стійкість та здатність покривати ризики, пов'язані з кредитною діяльністю. Чим вищий рівень власного капіталу, тим більший обсяг кредитних операцій установа може здійснювати без порушення нормативів платоспроможності. Надійна капіталізація також підвищує довіру вкладників та інвесторів, що сприяє залученню додаткових ресурсів.

2. Структура активів і зобов'язань. Баланс між активами та зобов'язаннями, їх строковість, дохідність і рівень ризику прямо впливають на кредитоспроможність банку. Висока частка високоліквідних активів забезпечує гнучкість у фінансуванні кредитних програм, тоді як надмірна концентрація довгострокових або проблемних активів може обмежувати кредитну експансію.

3. Рівень ризику, пов'язаний із клієнтами кредитної установи, безпосередньо впливає на ефективність кредитного портфеля. Установи змушені обмежувати кредитування у разі зниження платоспроможності позичальників, щоб уникнути збитків і росту частки непрацюючих кредитів (NPL). Тому кредитна політика має базуватися на ретельному скорингу, аналізі фінансової звітності та репутаційних чинників клієнтів.

4. Стан макроекономічного середовища, економічне зростання, стабільна інфляція, помірні від-

соткові ставки та передбачувана валютна політика створюють сприятливі умови для кредитування. У кризових умовах або в умовах війни кредитні установи змушені підвищувати вимоги до позичальників, скорочувати обсяги кредитів та акумулювати ліквідність.

5. Політика регулятора щодо обмежень на кредитні операції – Національний банк України встановлює низку нормативів (наприклад, нормативи кредитного ризику, обмеження на концентрацію кредитного портфеля, коефіцієнти ліквідності), які впливають на можливості кредитної установи у формуванні кредитного портфеля. Регуляторна політика може або стимулювати кредитну активність (через пом'якшення вимог), або стримувати її (у разі загроз системній стабільності).

Особливої ваги набуває оптимальний розрахунок кредитного потенціалу в умовах високої волатильності ринку, зниження довіри до фінансової системи та обмеженого доступу до довгострокових ресурсів. Порушення балансу між кредитними ресурсами й обсягом фактично виданих кредитів може призвести до втрати ліквідності, зростання частки проблемних активів і, як наслідок, зниження загальної надійності кредитної установи.

Висновки. Отже, ефективне управління кредитним потенціалом є важливою передумовою стабільної діяльності кредитної установи, що забезпечує не лише прибутковість, а й підтримку сталого розвитку національної економіки.

Складність формування кредитного потенціалу кредитних установ зумовлена багатьма взаємопов'язаними факторами, які охоплюють як внутрішні характеристики самої кредитної установи, так і зовнішні умови функціонування фінансової системи.

По-перше, кредитна діяльність установ за своєю сутністю є ризикованою, адже передбачає тимчасову

Рис. 2. Чинники, що впливають на кредитний потенціал установи

передачу коштів позичальнику з розрахунком на їхнє повернення разом із процентами у майбутньому. При цьому існує постійна ймовірність неповернення або несвочасного обслуговування боргу, що впливає на якість кредитного портфеля та фінансову стійкість установи.

По-друге, формування кредитного потенціалу безпосередньо залежить від розміру та структури фінансових ресурсів кредитної установи, зокрема від достатності капіталу, обсягу залучених депозитів, стабільності ресурсної бази. Обмеженість або нестабільність джерел фінансування зменшує можливість кредитної установи щодо кредитування, особливо у довгостроковій перспективі.

По-третє, важливою складовою є ефективна оцінка кредитоспроможності позичальників, що потребує якісного аналітичного інструментарію, досвіду ризик-менеджменту та доступу до повної інформації про клієнта. Помилки на цьому етапі можуть призвести до формування проблемних активів і втрат.

По-четверте, на кредитну активність установ істотно впливають макроекономічні фактори: рівень інфляції, валютна стабільність, стан економічної активності, безпекова ситуація (зокрема – в умовах війни), що формують загальний інвестиційний клімат і рівень довіри до фінансової системи.

По-п'яте, політика Національного банку України як регулятора відіграє вирішальну роль у регулюванні обсягів і напрямів кредитування. Йдеться про встановлення нормативів достатності капіталу, нормативів ризику на одного позичальника, резервування, а також про інструменти грошово-кредитної політики, які впливають на вартість і доступність ресурсів для кредитування.

Таким чином, формування кредитного потенціалу кредитної установи – це багатофакторний процес, який вимагає комплексного управління фінансовими ресурсами, ризиками та регуляторними обмеженнями в умовах постійної змінності економічного середовища.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коваленко В. В., Радова Н. В. Банківський кредит у формуванні фінансово-інвестиційного механізму розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-3>
2. Романишин В. О., Уманців В. Г., Сясько І. В. Активізація кредитування малого та середнього підприємництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 22. С. 70–77.
3. Іршак О. С., Лещук І. Я. Сучасний стан кредитної діяльності банків та її вплив на розвиток реального сектору економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 34. С. 145–149.
4. Андросова О. Ф., Михайлова І. В. Чинники формування кредитних ризиків та їх наслідки для банківської системи України в умовах фінансової кризи. *Ефективна економіка*. 2010. № 2.
5. Доценко І. О., Доценко В. В. Сутність та значення кредитної діяльності банку у сучасних умовах економічного розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 12(1). С. 94–98.
6. Петрушко Я. Р. Кредитна діяльність банку та основні етапи її організації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 20(2). С. 166–170.
7. Вдовенко Л. О. Методичні підходи до оцінки ефективності кредитних відносин. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. № 17. С. 518–522.
8. Гладинець Н. Ю. Кредитний потенціал банку та його значення у забезпеченні розширення кредитної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2006. Вип. 19. С. 155–161.
9. Васюренко О., Федосік І. Ресурсний потенціал комерційного банку. *Банківська справа*. 2002. № 1. С. 58–64.
10. Яременко С. Падіння фінансово-банківського сектору – основна причина економічної кризи в Україні. *Економічний часопис-XXI*. 2010. № 8. С. 87–93.
11. Дмитренко М. Г., Потлатюк В. С. Кредитування і контроль: навч.-метод. посіб. (у схемах і коментарях). Київ : Кондор, 2009. 296 с.
12. Портна О. В. Фінансовий потенціал України : проблеми та перспективи. *Проблеми економіки*. 2012. № 4. С. 205–208.
13. Кравець А. Ю. Економічна природа, сутність та зміст поняття кредитного потенціалу банку в умовах транзитивної економіки. *Вісник Української академії банківської справи*. 2008. № 2 (25). С. 76–80.

REFERENCES

1. Kovalenko, V. V., & Radova, N. V. (2020). Bankivskiyi kredyt u formuvanni finansovo-investytsiinoho mekhanizmu rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Ukraini [Bank credit in the formation of the financial-investment mechanism of development of small and medium enterprises in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economics and Society*, 22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-3> [in Ukrainian]
2. Romanyshyn, V. O., Umantsiv, V. H., & Sias'ko, I. V. (2018). Aktyvizatsiia kredyтуvannia maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Ukraini [Activation of lending to small and medium enterprises in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investment: Practice and Experience*, 22, 70–77. [in Ukrainian]
3. Irshak, O. S., & Leshchuk, I. Ya. (2018). Suchasnyi stan kredytnoi diial'nosti bankiv ta yii vplyv na rozvytok real'noho sektoru ekonomiky [The current state of banks' lending activity and its impact on the development of the real sector of the economy]. *Prychornomorski ekonomichni studii – Black Sea Economic Studies*, 34, 145–149. [in Ukrainian]
4. Androsova, O. F., & Mykhailova, I. V. (2010). Chynnyky formuvannia kredytnykh ryzykiv ta yikh naslidky dlia bankivskoi systemy Ukrainy v umovakh finansovoi kryzy [Factors of credit risk formation and their consequences for the banking system of Ukraine in the context of a financial crisis]. *Efektivna ekonomika – Effective Economy*, 2. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=142> [in Ukrainian]

5. Dotsenko, I. O., & Dotsenko, V. V. (2017). Sutnist' ta znachennia kredytnoi diial'nosti banku u suchasnykh umovakh ekonomichnoho rozvytku [The essence and importance of banking credit activity in modern economic development]. *Naukovyi visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 12(1), 94–98. [in Ukrainian]
6. Petrushko, Ya. R. (2018). Kredytna diial'nist' banku ta osnovni etapy yii orhanizatsii [Bank's credit activity and the main stages of its organization]. *Naukovyi visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 20(2), 166–170. [in Ukrainian]
7. Vdovenko, L. O. (2018). Metodychni pidkhody do otsinky efektyvnosti kredytnykh vidnosyn [Methodological approaches to evaluating the efficiency of credit relations]. *Ekonomika i suspilstvo – Economics and Society*, 17, 518–522. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/76.pdf [in Ukrainian]
8. Hladynets', N. Yu. (2006). Kredytnyi potentsial banku ta yoho znachennia u zabezpechenni rozshyrennia kredytnoi diial'nosti [The credit potential of a bank and its significance in ensuring the expansion of lending activity]. *Naukovyi visnyk Uzhhorods'koho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod University*, 19, 155–161. Available at: <http://surl.li/cjlles> [in Ukrainian]
9. Vasiurenko, O., & Fedosik, I. (2002). Resursnyi potentsial komertsii banku [Resource potential of a commercial bank]. *Bankivska sprava – Banking Affairs*, 1, 58–64. [in Ukrainian]
10. Yaremenko, S. (2010). Padinnia finansovo-bankivs'koho sektoru – osnovna prychna ekonomichnoi kryzy v Ukraini [Collapse of the financial and banking sector as the main reason for the economic crisis in Ukraine]. *Ekonomichnyi chasopys-XXI – Economic Annals-XXI*, 8, 87–93. [in Ukrainian]
11. Dmytrenko, M. H., & Potlatiuk, V. S. (2009). Kredytuvannia i kontrol': navchalno-metodychnyi posibnyk u skhemakh i komentariakh [Lending and control: educational-methodical guide in diagrams and comments]. Kyiv: Kondor. [in Ukrainian]
12. Portna, O. V. (2012). Finansovyi potentsial Ukrainy: problemy ta perspektyvy [Financial potential of Ukraine: problems and prospects]. *Problemy ekonomiky – Problems of Economy*, 4, 205–208. [in Ukrainian]
13. Kravets', A. Yu. (2008). Ekonomichna pryroda, sutnist' ta zmist poniattia kredytnoho potentsialu banku v umovakh tranzytyvnoi ekonomiky [The economic nature, essence and content of the concept of bank's credit potential in a transitional economy]. *Visnyk Ukrain'skoi akademii bankivskoi spravy – Bulletin of the Ukrainian Academy of Banking*, 2(25), 76–80. [in Ukrainian]

Стаття надійшла: 03.10.2023

Стаття прийнята: 17.11.2023

Стаття опублікована: 28.12.2023